

İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE VE MISIR KAMUOYU

Yrd. Doç. Dr. Coşkun TOPAL*

İki savaş arası dönemde Türkiye-Mısır kamuoyu ile yakından ilgilenmiştir. Özellikle Mısır basını ve Arap kamuoyunun oluşumunda büyük role sahip Kahire merkezli gazeteleri yakından değerlendirmiştir. Bu çalışmada söz konusu dönemde Arap kamuoyu ve özelde Kahire merkezli Mısır basını hakkında Türkiye'nin değerlendirmeleri ve bu arada Arap kamuoyunu yönlendirmek için aldığı önlemler ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Mısır, Kamuoyu, Türk Modernleşmesi, İki Savaş Arası Dönem.

Turkey And Egyptian Public Opinion In The Interwar Period

Turkey very interested in Egyptian public opinion in the interwar period. Turkey evaluated Egyptian press especially newspapers centered in Cairo because of its very important role over Arabic public opinion. In this study Egyptian press' attitude about Turkey and the evaluations of Ankara government in the interwar period are given.

Key words: Turkey, Egypt, Public Opinion, Turkish Modernization, Interwar Period.

Giriş

Amerikalı ünlü yazar ve gazeteci Walter Lippman, "ölüm ile kalım arasında bir tercih yapma gerektiğinde" kamunun karar verici olarak ortaya çıktığını ifade ederken, kuşkusuz kamuoylarının ülkelerin karar alma sürecinde ne kadar etkili olduğunu da anlatmış oluyordu¹. Basın ve yayınevi sahipleri ve yetkilileri seslerini çok geniş bir halk yığına duyurabilmeleri dolayısıyla ülke kamuoyunun oluşumunda etkin bir grup oluşturdular². Özellikle propaganda faaliyetleri ile propagandanın etkile-

* Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, coskuntopal@gmail.com

¹ Walter Lippman, *The Public Philosophy*, Little, Brown and Co. 1955, s. 20.

² Mehmet Gönülöbol, *Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, Ankara, A.Ü.S.B.F. Yayınları, 1985, s. 250.

rine karşı koymada, dış politikada karar alıcılar basının gücünden yararlanmaktadırlar³.

19. yüzyılda Fransa ve İngiltere stratejik ve ekonomik bakımdan önemli olan Mısır'ı ele geçirmek istiyordu. Özellikle 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması, ülkenin önemini daha da arttırmıştı. İngiltere'nin sömürgelerine giden en kısa yolu buradan geçmekteydi. Mısır'ın İngiltere ve Fransa'ya borçlarını ödeyememesi İngiltere'yi harekete geçirdi. Mısır'da iç karışıklıklardan yararlanan İngiltere, Fransa'nın ele geçirmesine fırsat tanımadan Mısır'ı 1882'de işgal etti⁴. Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması ve Kuzey Afrika topraklarının Avrupalı güçler tarafından işgali, Arapların meskün olduğu bu ülkelerde milliyetçilik ve vatanseverlik kavramlarını güçlendirmiştir. Aslında vatanseverlik kavramı, devlet, kültür, dil, ülke açısından geçmişten; ihtirashlı özgürlükçü, fikirler açısından devrim çağından etkilenmiştir. Merkezi ve doğu Avrupa'da İngiltere, Fransa ve İspanya gibi iyi tanımlanmış eski kökleri olan ulus devletler yoktu. Bunun yerine uluslar ve insanlar çok dilli hanedanların yönettiği imparatorluklar altında küçük prensliklere bölünmüş ya da yabancı idareler altında kaybolmuşlardı. Almanlar vardı ama Almanya yoktu, Polonyalılar vardı fakat Polonya yoktu. Bu insanlar için Batı Avrupa tipi vatanseverliğin çok az bir çekiciliği vardı. Onların en derin bağlılıkları devlete ya da ülkeye değil; ulusa ve insanlardı ve bu durum vatanseverlikle değil ulusçulukla ifade edilebilirdi. Bunun gibi Arapça bir kelime olan "kavim" sözünün ifade ettiği ulusçuluk; bağımsızlık, birlik ve güçle ilgili olduğundan bireysel özgürlüğü ikinci planda ve diğerlerinden sonra ele almıştır. Alman liberal lider Basserman'ın 1849'da "Eğer ben Almanya'nın gelecekteki birliği ve büyüklüğünün tüm özgürlüklerden sürekli bir feragatle olacağını biliyorsam, böyle bir diktatörlüğe boyun eğmeliyim" şeklindeki sözleri Arap ulusçuluğunun çoğu destekçileri tarafından kabul edilip paylaşılmış ve onaylanmıştır. Bu çeşit romantik-ulusçuluk, öznel, çoğunlukla liberal olmayan, yasal bağlılıkları hakir gören, bireysel özgürlükleri ihmal eden Orta Doğu'nun koşullarına daha çok benzemektedir⁵. Bununla birlikte Orta Doğu coğrafyası, bölgede Osmanlı ve Safevi gibi iki güçlü imparatorluğun varlığı nedeniyle, 19. yüzyılın sonuna kadar Avrupa emperyalizminden çok fazla etkilenmemiştir⁶. 20. yüzyılın başında Türkiye'de gerçekleştirilen inkılâp hareketleri, Arap ve İslâm dünyasında ve özelde Mısır'da dikkatle izlenmiştir⁷.

Türk modernleşmesinin kapsadığı siyasal, toplumsal, hukuk ve kültür hayatındaki köklü değişimlerin Mısır basınında nasıl algılandığına ilişkin çalışmalar bulun-

³ Milli mücadele döneminde Doğu Anadolu'da Bolşevik propaganda ve faaliyetlerine karşı halkı aydınlatmak amacıyla Ankara Hükümeti bir gazete çıkarmaya karar vermişti. Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'nın da desteğiyle Sarıkamış'ta yayınlanan Varlık gazetesi, kamuoyunun aydınlatılmasında önemli bir işlev görmüştü. Ayrıntılı bilgi için bkz. Coşkun Topal, *Moskova Anlaşması'ndan Sonra Doğu Anadolu'nun Savunulması Sorunu*, (Basılmamış Doktora Tezi), Samsun 2005, s. 176-184.

⁴ Mısır'ın İngilizler tarafından işgali ve ülke üzerine Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın raporu için bkz. Emine Altunay Şam, "İngilizler'in Mısır'a Yerleşmesi ve Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın Raporu", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 147, s. 117-130.

⁵ Bernard Lewis, *The Middle East And The West*, London 1963, p. 82-85.

⁶ Basak Gürtuna, "A Critical Analysis of The Impacts of The Two Waves Of Globalisation On The Middle East", http://www.amcips.org/PDF_books/Book11.pdf, (09 Mayıs 2008).

⁷ Özellikle şapka ve kıyafet inkılabının Mısır basınındaki yansımaları konusunda bkz. Mehmet Serhat Yılmaz, "Türkiye'deki Şapka ve Kıyafet İnkılabının Mısır Kamuoyunda Yansımaları (1925-1933)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yıl: 1, Sayı: 2, (Güz 2005), s. 91-103.

maktadır⁸. Bu çalışmada söz konusu dönemde Kahire merkezli Mısır basını hakkındaki Türkiye'nin değerlendirmeleri ve bu arada Mısır kamuoyunu yönlendirmek için aldığı önlemler ele alınacaktır.

İki Savaş Arası Dönemde Türkiye ve Mısır Kamuoyu

İki dünya savaşı arası dönemde Türkiye ve Arap ülkeleri arasındaki ilişkiler, bölgeye egemen olan İngiltere ve Fransa'nın gözetimi altındaydı. Bu dönemde Arap ülkelerinden, İngiliz ve Fransız askerî üsleri ve siyasal müdahaleleri nedeniyle kısıtlı da olsa yalnızca Mısır, Yemen, Suudi Arabistan ve Irak bağımsızdı. Diğer yandan bölgede 400 yılı aşkın kalan Osmanlı yönetiminin anı ve mirası, Batılıların propaganda faaliyetleri ile Arap kamuoyunda genelde olumsuz algılanıyordu⁹. I. Dünya Savaşı, Mısır'daki milliyetçi ve İngiliz karşıtı akımı güçlendirmiş ve ülkenin gelecekte bağımsızlığını kazanacağı umutlarını uyandırmıştı. Zaglul Paşa önderliğinde 1918'de kurulan Vafd partisi Mısır milliyetçiliği ile özdeşleşmişti. İngilizler, Paris Konferansı'na gitmelerini önlemek için, 8 Mart 1919'da Zaglul Paşa ve arkadaşlarını Malta'ya sürdü. Bunun üzerine bütün Mısır'da karışıklık ortaya çıktı. İngiliz askerlerinin kentlerde halk toplulukları üzerine ateş açmaları sonucu birçok Mısırlı yaralanırken birçoğu da hayatını kaybetti. Nisan 1919'da İngilizlerin kendilerini serbest bırakmak zorunda kalması üzerine Zaglul Paşa ve arkadaşları Paris'e gittiler¹⁰. Sonunda İngiliz hükümeti, Aralık 1914'te Mısır'da kurduğu manda yönetimine 28 Şubat 1922'de yayınladığı deklarasyonla son vermişti¹¹. Böylece, Wilson prensiplerinden esinlenen Mısır milliyetçilerinin "Mısır, Mısırlıların" söylemiyle yürütükleri, bağımsızlık mücadelesi Mısır'da tek taraflı olarak bir meşruti krallık kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

Sultan Mehmet Fuad, I. Melik Fuad adını almıştır. Ancak İngiltere hükümetinin Mısırlılara verdiği kendi kendini yönetim hakkı ciddi biçimde sınırlanmıştı. Sudan, Kanal'ın güvenliği ve yabancı çıkar ve azınlıkların korunması İngiltere'nin sorumluluğundaydı. Saad Zaglul ve Nahas Paşaların I. Dünya Savaşı sonrası kurduğu ve uzun yıllar Mısır'ın en güçlü partisi olma özelliğini sürdüren Vafd Partisi, 1924 seçimlerini büyük bir çoğunlukla kazandı. 1927'ye kadar hükümet başkanlığı görevini yürüten Saad Zaglul Paşa'nın ölümü üzerine Vafd Partisi başkanlığına Nahas Paşa geldi¹². 1932 yılına kadar geçen süre içerisinde Türkiye Cumhuriyeti ve Mısır Kralığı arasında karşılıklı elçiliklerin açılmasına rağmen ikili ilişkiler, istenilen bir sevi-

⁸ Richard Hattemer, *Atatürk und die Türkische Reformpolitik im Spiegel der Agyptischen Presse: Eine Inhaltsanalyse Ausgewählter, Pressereaktionen auf Massnahmen zur Umgestaltung des Politischen, Religiösen und Kulturellen Lebens in der Türkei zwischen 1922 und 1938*, Islamkundliche Untersuchungen: 210, Klaus Schwars, Berlin, 1997. Yazarın, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşabilmesi ve kültürel açıdan gelişmiş toplumların etkin bir üyesi olabilmesi için gerçekleştirdiği devrimlerin Mısır basınındaki yansımalarını ele aldığı doktora tez çalışmasının özeti niteliğindeki makalesi için bkz. Richard Hattemer, "Atatürk And The Reforms In Turkey As Reflected In The Egyptian Press", *Journal of Islamic Studies*, Vol: II, Number: 1 (1999), pp. 21-42; <http://jis.oxfordjournals.org/cgi/reprint/11/1/21.pdf>, (05 Mayıs 2008).

⁹ İsmail Soysal, *Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz (1919-1993)*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yay., İstanbul 1993, s. 18.

¹⁰ İngilizler bu dönemde Mısır'daki olaylarda Türklerin ve özellikle İttihat ve Terakki ajanlarının kışkırtıcı rolünden şüpheleniyorlardı. Bkz. Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, Cem Yayınevi, İstanbul 1983, s. 81-82.

¹¹ Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme*, Çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2001, s. 392-393.

¹² Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1990*, İmge Kitabevi, Ankara 1991, s. 56-57; s. 306.

yede olamamıştır. Bunun nedeni Mısır'da Kral Fuad rejiminin Atatürk'ün Türkiye'sine karşı bir tutum benimsemiş olmasıydı. Bu dönemde Mısır, lâik Türkiye karşıtı tutumunu Türkiye'deki rejim muhaliflerine kucak açarak yansıtıyordu. Türkiye'nin lâikleşme süreci Mısır'da Türkiye'ye karşı propaganda malzemesi olarak kullanılmakla birlikte diğer taraftan Mısırlı aydınların ve gençlerin bir kısmı Atatürk Türkiye'sine karşı hayranlık besliyorlar, Türkiye'deki yapılan inkılâplardan etkileniyorlardı¹³. 1930'lardan itibaren Mısır, milliyetçi düşüncenin güç kazanmasına rağmen yeniden biçimlenmesinde hep büyük güçlerin etkin konumda olduğu bir ülkedir¹⁴.

İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesi üzerine imparatorluk yolu tehlikeye giren İngiltere, Mısır ile ilişkilerini yeni bir düzene sokma kararı almıştı. İngiltere ve Mısır arasında yapılan 26 Ağustos 1936 tarihli anlaşma ile İngiltere bu ülkeye bağımsızlığını vermişti¹⁵. Bu etkenler, Mısır'da iki dünya savaşı arası dönemde ulusal burjuvazinin güçlenmesi ve geleceğe yönelik umut ve iyimserliğin artmasına yol açmıştır¹⁶.

Mısır Hükümeti'nin Ankara Hükümeti nezdinde tesis olunan elçilik ve konsolosluk görevlilerinin isimlerini içeren bir liste Mısır'daki elçiliğimizi himayeye memur İsveç Elçiliği'nin 3 Mart 1925 tarihli yazısı ile gönderilmişti. Mısır Dışişleri Bakanlığı da elçilik ve konsolosluk görevlilerinin Mart ayı sonunda Türkiye'ye hareket edeceklerini bildirmişti. Elçilik kadrosunda, Kahire valisi Mehmet Hüdaya Paşa, Fevkalâde murahhas ve Ortaelçi; Avukat Abdulhalim Elbiyalı Efendi, ikinci kâtip; Abdurrauf Hilmi Efendi, Ataşe ve Hasan Mazhar Efendi evrak memuru sıfatını taşıyordu. Mısır, İstanbul ve İzmir'de konsolosluk açıyordu. İstanbul'a Londra Elçiliği ikinci kâtipi Mehmet Kemal Nuri Bey, birinci sınıf konsolos; Süleyman Nagib Efendi kançılar; Mehmet Tevfik Abdullah Efendi konsolosluk maiyet memuru atanmışlardı. İzmir'e ise Mehmet Sırrı Efendi, üçüncü sınıf konsolos, Hüseyin Hüsnü Efendi kançılar atanmıştı¹⁷.

El-Ahbar gazetesi, Türkiye aleyhinde kötüyeyici yayınlar yapması dolayısıyla ülkeye girişi 12 Temmuz 1927 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile yasaklanan Kahire merkezli gazetelerdendi¹⁸. İçişleri Bakanlığı, Kahire'de yayınlanan El-Mukattam¹⁹ gazetesinin de ülke hakkında "menfur neşriyatta" bulunduğu anlaşıldığını belirtmiş ve bu gazetenin Türkiye'ye girişinin yasaklanmasını istemişti. Bu öneri, Bakanlar Kurulunun 11 Ağustos 1927 tarihli kararı ile uygun bulunarak kabul edilmişti²⁰.

Dışişleri Bakanlığı'nın 11 Aralık 1927 tarihli yazısına, Başbakanlıktan gönderilen cevapta, Mısır'da yayınlanan ve Türkiye'nin inkılâp ve yenilenmesini savunan

¹³ Bilal N. Şimşir, "Fes Olayı Türkiye-Mısır İlişkilerinden Bir Sayfa (1923-1933)", *Belleten*, C. XLVIII, Sayı: 189-190, (Ocak-Nisan 1984), s. 1-4.

¹⁴ Zeynep Güler, *Süveyş'in Batısında Arap Milliyetçiliği Mısır ve Nasırcılık*, Yenihayat Yay., İstanbul 2004, s. 14.

¹⁵ Fahir Armaoğlu, *Siyasi Tarih 1918-1990*, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara 1991, s. 493.

¹⁶ Hamid İnanet, *Arap Siyasi Düşüncesinin Seyri*, Çev. Hicabi Kurlangıç, Yöneliş Yay., İstanbul 1991, s. 77.

¹⁷ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık Muamele Genel Müdürlüğü Katalogu (BMGMK)*, 030/10/31/936/21.

¹⁸ *BCA, Bakanlar Kurulu Kararları Katalogu (BKKK)*, 030/18/01/01/025/44/1.

¹⁹ 18 Nisan 1888 yılında kurulan gazete, ismini Kahire yakınlarında bulunan Mukattam Tepesi'nden almaktadır. *El-Ahram*'dan sonra ikinci büyük gazete olmuş reformcu eğilimi ile dikkat çekmiştir. Bkz. Mehmet Serhat Yılmaz, "Türkiye'deki Şapka ve Kıyâfet İnkılâbının...", s. 99-100.

²⁰ *BCA, BKKK*, 030/18/01/01/025/46/7.

Muhadenet gazetesinin yayın hayatına devam etmesinin gerekli olduğu belirtiliyordu. Başbakanlık, Muhadenet gazetesini desteklemek amacıyla, gazete sahibi Hüseyin Remzi Bey'e her ay 20 İngiliz lirası karşılığı Türk parası verilmesinin, Dışişleri Bakanlığı'ndan Kahire elçiliğimize ivedilikle bildirilmesini de istiyordu²¹.

Yine Kahire'ye kaçanlardan bazıları tarafından yayınlanmaya başlanan ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile devlet ileri gelenleri aleyhindeki yayınları dolayısıyla "Osmanlı" adındaki gazetenin İçişleri Bakanlığı'nın önerisi üzerine 14 Kasım 1928 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla, ülkeye girişi yasaklanmıştı²². Bakanlar Kurulu'nun 25 Temmuz 1929 tarihli kararı ile ülkeye sokulması yasaklanan Kahire merkezli bir diğer gazete Arapça yayınlanan El-Fetih gazetesi idi²³. Yine Hoybun Cemiyeti tarafından Kürtçülük temel ve mefkûresini gerçekleştirmek amacıyla Kahire'de çıkarılmaya başlanan Fransızca La Questione Kurde unvanlı derginin, içeriğinin zararlı bulunması dolayısıyla 16 Mayıs 1931 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla ülkeye girişi yasaklanmıştı²⁴.

Bu arada zararlı yayınları dolayısıyla 11 Ağustos 1928 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile ülkeye girişi yasaklanan El-Mukattam gazetesi yayın politikasında değişikliğe gitmişti. 27 Mayıs 1932 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı'nda El-Mukattam gazetesinin iki yıldan beri "mesleğini" (ideolojisini) değiştirdiği kaydediliyor ve bu gazeteye uygulanan yasağın kaldırılması kararlaştırılıyordu²⁵. Nitekim El-Mukattam gazetesi 10 Ocak 1934 tarihli "Türkiye'de Gecelerde Çok Oturmak Âdeti Kaldırıldı" başlıklı haberinde Türklerin ve özellikle İstanbul halkının daha önce gecelerin tiyatro, sinema ve benzeri yerlerde çok vakit geçirip evlerine sabahtan önce dönmeyi alışkanlık edindiğini kaydediyordu. Gazete, Osmanlı İmparatorluğu'nun pek geniş olan arazisinden İstanbul'a gönderilen yıllık para ile sürülen saltanat zamanından, böyle bir alışkanlığın kaldığı değerlendirilmesini yapıyordu. Ancak bu durum "Gazi Mustafa Kemal'in meşhur olan -her Türk on günlük işini bir günde yapacak- prensibine muhalif" bulunmaktaydı. Dolayısıyla ataletin kaldırılarak yerine etkin ve dinç bir mekanizmanın yerleştirilmesi için sağlam bir vücut gerekliydi. Gazi'nin düşüncesi, Türklerin uygarlık ve ilerleme yolunda kendilerini geçen uluslara yetişebilme için "uykusuzluktan eriyen kuvvetlerini mutlaka iade edip onu faaliyet sahasında sarf etmeleri" gerekliliğiydi. Bunun için tiyatro ve sinemaların gece saat 11'den sonra kapanması için İçişleri Bakanlığı emri yayınlanmıştı. İçişleri Bakanlığı'nın bu emri yılbaşı ve Ramazan ayına rastladığından söz konusu eğlence yeri sahipleri hem kendilerinin zararı hem de hükümetin gelir kaybı gerekçeleriyle şikâyetle bulunmuşlardı.

El-Mukattam gazetesi konu hakkındaki değerlendirmesini "...Bu emrin bizzat Gazi Hazretleri tarafından verilmiş olduğunu ve müşarünileyhin vereceği her bir emrin muhakkak vatan ve milletin faydalarına matuf olacağını bildiklerinden şikâyetlerini tekrar etmemişlerdir. Hülasâ Gazi Hazretleri milletini sağlam, dinç ve faal bir millet yetiştirmesi için elinden gelen her şeyi yapmaktan geri kalmayacaktır..." sözleriyle tamamlıyordu²⁶.

²¹ BCA, BMGMK, 030/10/83/547/10-1.

²² BCA, BKKK, 030/18/01/02/1/2/13.

²³ BCA, BKKK, 030/18/01/02/4/40/10.

²⁴ BCA, BKKK, 030/18/01/02/19/30/2.

²⁵ BCA, BKKK, 030/18/01/02/27/30/20.

²⁶ BCA, Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu (CHPK), 490/01-607-102-8.

El Mukattam muhabiri Kerim Sabit Bey, İstanbul'da toplanan Uluslararası Parlamentolar Konferansı'nda, gazetesini temsil etmek üzere Türkiye'ye gelmiştir. Kerim Sabit Bey, El Mukattam gazetesinin 26 Ekim 1934 tarihli sayısında çıkan "Yeni Türkiye" başlıklı yazısında, Başvekil İsmet Paşa hakkındaki izlenimlerini aktarıyordu. Yazının giriş bölümünde İsmet Paşa'nın I. Dünya Savaşı yıllarındaki başarıları ve Milli Mücadele döneminde İstanbul'dan Anadolu'ya geçişinin öyküsü yer alıyordu²⁷. Yazar, İsmet Paşa'nın Lozan sonrası, siyaset dünyasında deha sahibi bir kişilik olarak tanındığını kaydediyordu. İsmet Paşa hakkındaki izlenimlerini "...Bugünkü Türkiye'yi ziyaret edenler, Türkiye hükümetini, idare eden şahsiyetin İsmet Paşa olduğunu hemen görür ve anlarlar. Vaktiyle eski Türkiye'yi görmüş olan ve bugün Yeni Türkiye'ye gelen bir zat, Türkiye'nin her sahada elde ettiği inkişaf ve terakkiyi ve İsmet Paşa'nın gösterdiği hizmeti derhal his ve takdir ederler..." sözleriyle aktarıyordu²⁸.

Yazar, İsmet Paşa'nın eşi Mevhibe Hanım'ın, mütevazı olduğunu, halk ve özellikle kadınlar arasında büyük bir itibar ve saygıya sahip olduğunu kaydediyordu. Kerim Sabit Bey yazısında İsmet Paşa'nın dış görünüşünü de resmeder. İsmet Paşa, orta boylu, saçları beyaz, kaşları ve bıyıkları ise siyahtır. Gözleri büyüktür, fakat bu gözlerde uzun bir çalışmanın yorgunluğu görülmektedir. Bu gözler onun çevik ve çok çalışkan bir insan olduğunu göstermektedir. İsmet Paşa çok ketum bir insandır. Çok konuşmaz ve konuştuğu zaman az söyler. Ancak bu az söz ile dinleyicisine büyük bir etki yapar. Tatlı konuşur ve Fransızcası mükemmeldir. Kişiliği gayet çekicidir. Sıcakkanlılığı ve sevimliliği, sıcakkanlı olmanın duygular üzerinde ne kadar etkin olduğunu göstermektedir²⁹.

Bu dönemde Vafd Partisi ve hükümet, İngilizlerin kanal bölgesini boşaltması ve kapitülasyonların kaldırılması için mücadele etmektedir. İsmet Paşa, Türk temsilcilerin Uluslararası Parlamentolar Konferansı'nda Mısır'ın imtiyazlar hakkındaki görüşünü desteklediğini belirtmiş ve Türkiye'nin bu konuda Mısır'a yardımını "Bu meselede size karşı müsaadekâr hareket etmek bizim için bir vazifedir" sözleriyle ifade etmişti. Kerim Sabit Bey ise Türk temsilcilerin uluslararası konferansta Mısır imtiyazları hakkında izledikleri tutumu Mısır milletinin sevinçle karşılayacağını ve Türkiye'nin bu alanda gösterdiği gayreti hiçbir zaman unutmayacağını dile getirmişti. Nitekim Mısırlılar, 1936'da İngilizlerin Kanal bölgesini boşaltmasını, Montreaux anlaşmasıyla kapitülasyonların kaldırılmasını başaracaklardır. Matbuat Genel Müdürü Vedat Nedim Tör, İsmet Paşa'ya Kerim Sabit Bey'in Ankara'nın eserlerini görmek için birkaç gün kalacağını ifade eder. İsmet Paşa, yazardan Ankara'da görülecek eserlerden birisini söylemesini ister. Kerim Sabit Bey'in, "inşaata verdiğiniz ehemmiyet ve gösterdiğiniz rağbet ve bütün eserlerinizi Avrupa'ya muhtaç olmadan kendi vasıtalarınızla yapmaktaki azminiz" sözleri üzerine İsmet Paşa "Ankara'yı gezerken bunu unutmayacaksınız; Ankara yeniden yapılmıştır. Her şey gençtir. Ankara genç, ağaçlar genç, göreceğiniz sokaklar genç, biz de genciz..." karşılığını vermişti³⁰.

El-Mukattam gazetesi, 19 ve 21 Ekim 1934 tarihli sayılarına "Gördüğüm Mustafa Kemal, Nitelikleri ve Sadeliği" ve "Türkler Niçin Gazi'yi Seviyorlar?" başlıklı iki

²⁷ BMGMK. 030/10/84/554/4-2.

²⁸ BMGMK. 030/10/84/554/4-3.

²⁹ B.C.A. BMGMK. 030/10/84/554/4-4.

³⁰ B.C.A. BMGMK. 030/10/84/554/4-5.

ayrı makale yayınlamıştı. El-Ahram³¹ gazetesinin 6 Ocak 1934 tarihli sayısında "Gazi Mustafa Kemal zamanındaki Türkiye'nin Rusya ve Balkan Siyaseti" başlığı altında, "Türkiye mi Rusya'nın, Rusya mı Türkiye'nin dostluğunu istiyor?" sorusunu gündeme getiriyor ve Daily Express gazetesi Ankara muhabiri Mr. Green Dol'un "Gazi, Ruslar gibi, şimdiki nesilden ziyade istikbaldeki nesilleri düşünmektedir. Gazi'nin şiarı, Türkiye Türklerindir" ifadesine yer veriyordu³².

Kerim Sabit Bey, El Mukattam gazetesinin 21 Ekim 1934 tarihli sayısında, "Türkler Niçin Gaziyi Seviyorlar?" başlıklı bir makale yayınlamıştı. Kerim Sabit Bey makalesinde "Gazi'yi sever misiniz?" sorusuna karşı her Türk'ün "Memleketimizi ecnebi işgalinden kurtaran, bize yüksek milli varlığımızı iade eden Gazi'yi nasıl sevmeyiz?" cevabını verdiğini kaydediyordu. Kerim Sabit Bey, Türk ulusunun Gazi Mustafa Kemal'e olan sevgisinin nedenlerini ortaya koyarken mütareke koşullarını da Türklerin ifadeleriyle okuyucularına aktarmaktadır. Mütareke sonrası itilâf devletleri, yalnız İstanbul'u işgal etmekle yetinmemişler, halkın millî şerefini çiğnemişlerdi. Halkı gerek kamu ve gerek özel hayatında aşağılamışlardı. Hükümet üzerine nüfuz ederek, en başta posta ve telgraf müdüriyeti olmak üzere birçok devlet dairesini denetim altına almışlardı.

Sonuç

Osmanlı ve Safevi gibi iki güçlü imparatorluğun varlığı, Orta Doğu'yu 19. yüzyılın sonuna kadar Avrupa emperyalizminden büyük ölçüde korumuştur. 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti'nin küllerinden yeniden doğan Türkiye, Orta Doğu kamuoyunun kendisi aleyhindeki propaganda faaliyetlerinden etkilenmemesi için büyük çaba göstermiştir. Türkiye, iki dünya savaşı arası dönemde Mısır kamuoyunu yakından izlemiş ve kamuoyunun oluşumundaki rolü nedeniyle Kahire merkezli Mısır basınına büyük önem vermiştir. Nitekim bazı gazetelerin Türkiye aleyhindeki yayınları dolayısıyla ülkeye girişi Bakanlar Kurulu kararı ile yasaklanmıştır. Türkiye lehindeki düşünceleriyle, Türkiye'nin Mısırlılara tanıtımında olumlu katkıda bulunan, Türkiye'nin inkilâp ve yenilenmesini savunan yayın politikası nedeniyle bazı süreli yayınlar ise desteklenmiştir.

Bibliyografya

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA).

Başbakanlık Muamelât Genel Müdürlüğü Kataloğu (BMGMK).

Bakanlar Kurulu Kararları Kataloğu (BKKK).

Cumhuriyet Halk Partisi Kataloğu (CHPK).

Akşin, Sina; *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, Cem Yayınevi, İstanbul 1983.

Anderson, Matthew Smith; *Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme*, Çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

Armaoğlu, Fahir; *Siyasi Tarih 1918-1990*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1991.

³¹ İlk yayınlanmaya başladığı 1876 yılından itibaren Mısır'ın önde gelen gazeteleri arasında yer almıştır. Gazetenin adı, Piramitler anlamına gelmektedir. Bu adı Kahire yakınında bulunan üç büyük piramitten (Ahrâmu's-Selâse) almıştır. Arap dünyasında tarafsız ve dengeli yayın politikasıyla tanınan El-Ahram gazetesi halen yayın hayatına devam etmektedir. Bkz. Mehmet Serhat Yılmaz, "Türkiye'deki Şapka ve Kıyâfet İnkilâbının...", s. 99-100.

³² *BCA, BMGMK, 030/10/221/489/7.*

Gönlübol, Mehmet; *Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, Ankara, A.Ü.S.B.F. Yayınları, 1985.

Güler, Zeynep; *Süveyş'in Batsında Arap Milliyetçiliği Mısır ve Nasırcılık*, Yeni-hayat Yayınları, İstanbul 2004.

Gürtuna, Basak; "A Critical Analysis of The Impacts of The Two Waves Of Globalisation On The Middle East", http://www.amcips.org/PDF_books/Book11.pdf, (09 Mayıs 2008).

Hattemer, Richard; "Atatürk And The Reforms In Turkey As Reflected In The Egyptian Press", *Journal of Islamic Studies*, Vol: II, Number: I (1999), pp. 21-42; <http://jis.oxfordjournals.org/cgi/reprint/11/1/21.pdf>, (05 Mayıs 2008).

Hattemer, Richard; *Ataturk und die Türkische Reformpolitik im Spiegel der Agyptischen Presse. Eine Inhaltsanalyse Ausgewahlter, Pressereaktionen auf Massnahmen zur Umgestaltung des Politischen, Religiösen und Kulturellen Lebens in der Türkei zwischen 1922 und 1938*, Islamkundliche Untersuchungen: 210, Klaus Schwarzs, Berlin, 1997.

İnayet, Hamid; *Arap Siyasi Düşüncesinin Seyri*, Çev. Hicabi Kırlangıç, Yöneliş Yayınları, İstanbul 1991.

Lewis, Bernard; *The Middle East And The West*, London 1963.

Lippman, Walter; *The Public Philosophy*, Little, Brown and Co. 1955.

Sander, Oral; *Siyasi Tarih 1918-1990*, İmge Kitabevi, Ankara 1991.

Soysal, İsmail; *Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz (1919-1993)*, Orta-doğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, İstanbul 1993.

Şam, Emine Altunay; "İngilizler'in Mısır'a Yerleşmesi ve Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın Raporu", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 147, s. 117-130.

Şimşir, Bilal N.; "Fes Olayı Türkiye-Mısır İlişkilerinden Bir Sayfa (1923-1933)", *Belleten*, C. XLVIII, Sayı: 189-190, (Ocak-Nisan 1984).

Topal, Coşkun; *Moskova Anlaşması'ndan Sonra Doğu Anadolu'nun Savunulması Sorunu*, (Basılmamış Doktora Tezi), Samsun 2005.

Yılmaz, Mehmet Serhat, "Türkiye'deki Şapka ve Kıyâfet İnkılâbının Mısır Kamuyunda Yansımaları (1925-1933)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yıl: 1, Sayı: 2, (Güz 2005).